

LAHÄLLAS KNOTTFABRIK KAN BLI BYGGNADSMINNE

Av Terje W Fredh

Ur Bohusläningen 27 februari 1991

Både länsantikvarien och Lysekils kulturnämnd vill att man bevarar knottfabriken i Lahälla. Fabriken byggdes på 20-talet och skulle på maskinell väg tillverka knott (smågatsten) för export.

Knottfabriker byggdes bland annat i Rixö, Tullboden och Lahälla. Stenblocken togs ut i brottet och högs till skivor som sedan i speciella spaltmaskiner skulle huggas till smågatsten.

Knottfabriken inringad med röd ellips.

Förste antikvarien Rolf Danielsson från Bohusläns museum har gjort en besiktning av knottfabriken som ligger på fastigheten Bräcke 1:33 i Lahälla vid före detta storbrottet.

Knottfabriken är den enda som är kvar från 20–30-talets industriella stenepok.

Danielsson anser att miljön är synnerligen viktig att bevara och att man också bör skylta upp och röja kring brottet.

Danielsson vill också att Lysekils kulturnämnd undersöker frågan om inte knottfabriken borde bli ett byggnadsminne.

Förutom Danielsson har länsantikvarien Jan Gunnar Lindgren och kultursekreterare Marianna Andersson varit överens om värdet att bevara resterna av brott och fabrik.

Fungerade dåligt

En av de som var med i mitten på 20-talet och jobbade med knottfabriksprojektet var Rikard Svensson, 91-årig förman i Lahälla. Fabriken blev ett misslyckande minns Rikard. Bara två av sex maskiner kom att monteras upp.

Stenen togs ut i bergen kring Knarrevik. Fabriken byggdes av snickare från stenfirman Sveriges Förenade AB och uppfördes i närheten av det båtmanstorp som låg mot Brofjorden.

Fabriken var en stor rödmålad träbyggnad i två plan där stenen skulle behandlas på industriell väg. Varje maskin vägde fem ton. Stenhuggarna skulle sedan trycka granitskivan mot bröstkorgen och sedan låta en hejare falla ner och klyva stenen.

© Foto Morgan Sandström

Lahälla knottfabrik 2018

Brostömrederiets SS FORSVIK lastar sten i Lahälla hamn

Det skulle bli 32 knott av varje block, minns Rikard.
Ofta kom maskinstenhuggarna och visade upp händerna där fingrarna var blodiga efter att ha fastnat mellan hejare och stenblock.
Någon succé blev det inte för knottfabrikerna vare sig de låg i Tullboden, Rixö eller Lahälla.

Några laster gick till Argentina där det visade sig att sjögången gjorde att stenarna slog mot varandra i båtarnas lastrum.
Av en last på 8 000 ton blev det 10 procent som blev kasserat vid ankomsten till Buenos Aires.

Jag talade med en dansk skeppare som i Lahälla lastat fabriksknott, säger Rikard Svensson. Även dansken uppgav att en stor del av stenen flisades och var oduglig att sätta.

Rikard tycker att idén med knottfabrik var bra men att det behövs ett mänskligt öga och känsla för materialet för att det skulle bli perfekt.
Tre år var fabriken igång och är sedan i slutet av 20-talet övergiven.

Det har tidigare funnits planer på att åtminstone en av maskinerna skulle bevaras.

Förvaltaren Henning Johansson drev den tanken som dock stannade vid en tanke.

Bra att den enda maskinen och byggnaden bevaras, tycker Rikard Svensson. Att reparera blir för dyrt men det skulle vara bra om man snyggade upp och genom en skylt berättade om denna epok i bohuslänsk stenhuggerihistoria.

Terje W Fredh

Lahälla knottfabrik 2018